

Kapitola 4

ETNICITA A ETNICKÉ VZTAHY

(Ethnicity and Ethnic Relations)

Z minulé kapitoly víme, že kultura je sdílená, naučená, symbolická, má své vzory a vzorce (stereotypy), je vše zahrnující a vše obklopující, přizpůsobivá i přizpůsobující, a to dobře i špatně (adaptivní i maladaptivní). Nyní se budeme zabývat vztahem mezi kulturou a etnicitou. Etnicita je založena na kulturních podobnostech a rozdílnostech ve společnosti nebo národu. Podobnost, resp. společné rysy, jsou mezi členy téže etnické skupiny a rozdílnosti či rozdíly a odlišnosti jsou mezi danou skupinou a jinými skupinami.

ETNICKÉ SKUPINY A ETNICITA

(Ethnic Groups and Ethnicity)

Jako u každé kultury, členové **etnické skupiny sdílejí** společně jisté hodnoty, názory, zvyky, návyky, oblečení či vzhled, tj. životní styl, i normy chování, vše díky jejich společnému prostředí (výchova, původ, vliv okolí). Sami se definují, resp. vymezují jako odlišní a zvláštní v důsledku kulturních znaků a charakteristik. Tato distinkce, tj. rozdíl a rozlišování, může pramenit z jazyka, náboženství, historické zkušenosti, geografické izolace či odloučení od světa, spřízněnosti či příbuzenství, rase atp. (viz příští kapitola o rase). Výrazné odlišovací či rozlišovací znaky, tj. "markery" nějaké etnické skupiny mohou zahrnovat společné, kolektivní jméno, víru ve společného předka, smysl pro solidaritu (soudržnost, pospolitost, vědomí příslušnosti k celku) a vazba a sdružování se v určitém teritoriu (území, oblast, obvod), které daná skupina může nebo nemůže držet, resp. ovládat a hájit (RYAN 1990, str. xiii a xiv).

Etnicita znamená identifikaci, tj. ztotožnění se a určení příslušnosti a pocity sympatií a porozumění jako součást určité etnické skupiny a vyloučení (odepření vstupu či začlenění) jiných skupin. Etnické pocity (cítění, sympatie, porozumění) spojené se specifickým chováním, co do intenzity (stupně síly) uvnitř skupiny kolísá v místě i v čase.

Změna stupně významu vázaného na etnickou identitu může souviset a odrážet (reflektovat) i změny politické (např. nadvláda Sovětského impéria skončila – etnické cítění vzrostlo) nebo změny individuálního životního stylu (mladí se postupně usazují, stávají se usedlými a opouštějí své názory v mládí, a naopak, staří lidé se navracejí ke svému etnickému původu). V minulé kapitole jsme viděli, že lidé se účastní či podílejí na své kultuře v různých úrovních či rovinách. Podskupiny v jedné kultuře (včetně etnických skupin a národů) tak mají různé zkušenosti s učením se kultuře.

Subkultury vznikají v etnicitě, společenské třídě, oblasti (regionu) a náboženství. Jednotlivci se často ztotožňují (identifikují) s více než jednou skupinou.

Lidé mohou být ke svým sousedům loajální (snášenliví, otevření v jednání), což záleží na okolnostech, mohou být loajální ve škole, k regionu, státu nebo zemi (či provincii), národu, kontinentu, náboženství, etnické skupině nebo nějaké skupině zajímavých lidí (RYAN 1989, str. xvii). Ve složitých, resp. komplexních společnostech, jako jsou Spojené státy nebo Kanada, lidé se neustále vypořádávají se společenskou identitou. Všichni „nosíme různé klobouky“, prezentujeme sami sebe (projevujeme se, ukazujeme se) jednou tak a podruhé zase jinak.

Termín **status** (stav, stav poměrů, postavení, situace) může být použit v souvislosti či k zařazení takových „klobouků“, v souvislosti s místem či postem (pozicí, jakou někdo zastává ve společnosti) (LIGHT, KELLER a CALHOUN 1994). Sociální čili společenský status je

např.: rodič, profesor, student, tovární dělník, demokrat (člen politické strany), prodavač bot, příslušník etnické skupiny, a tisíce dalších.

Lidé vždy zaujmají rozmanité a mnohočetné "statusy" (např. Hispánci, katolíci, mladistvý či nezletilec, tj. teenager, bratr apod.). Mezi statusy, které zaujímáme, pak některé partikulární (díleč) v některém zase partikulárním prostředí dominují (převládají a určují ráz něčeho), takové jako: syn a dcera, doma, student ve třídě.

Některé statusy jsou tzv. **připsané** (status ascriptivní), tj. takové, které člověk získá zcela bez vlastní zásluhy, v důsledku sociálních okolností, např. dědictvím): lidé mají jen velmi malou nebo vůbec žádnou možnost je ovlivnit, resp. si je vybrat. (Poznámka: status vrozený, je biologicky přidělený: pohlaví a věk... Srovnej, za co člověk nemůže: že se narodil, jaký se narodil, komu se narodil, kde se narodil, kdy se narodil, event., jak se narodil. Někdy se status připsaný a vrozený nerozlišují. (Viz též Sociologický slovník, Karolinum, Praha 1996). Věk je např. takový status; lidé si svůj věk nemohou vybrat ani zvolit. Podobně rasa nebo etnicita bývají statusy připsané: člověk se narodí již jako člen či příslušník nějaké skupiny, a zůstane to tak (většinou) po celý život.

Dosažené nebo získané statusy naproti tomu nejsou automatické, ale získávají se vlastnostmi, talentem, akcí, resp. činy, snahou a úsilím, aktivitami a pracovní výkonností, společenskou obratností, dokonalostmi, znalostmi, schopnostmi, klady, výkonem, výsledkem, úspěchem.

V mnoha společnostech vrozený i připsaný status, tj. daný status je přímo spojován s pozicí v sociálně-politické hierarchii (stupňovaná soustava hodnot a hodnot). Některé skupiny, např. minority (menšinové skupiny) jsou subordinovány, tj. podřízené (vedlejší, podřadné, druhořadé, méně důležité, poddané až závislé). Takové skupiny mají nižší nebo slabou moc než skupiny majoritní, které jsou superordinované čili dominantní (nadřazené, mající převahu, nadvládu, rozhodující vliv); jsou to skupiny řídicí, ovládající, autoritativní.

Často právě minoritními skupinami jsou etnika (etnické skupiny). Jestliže nějaká etnická skupina je považována za skupinu, která je biologicky daná, podmíněna (má biologickou bázi), pak se (obvykle) nazývá **rasa**. (Viz problém rasy z biologického hlediska !)

Diskriminace (rozlišování a s ním spojené poškozování práv určité kategorie) se nazývá **rasismus**. Další kapitola pojednává o rasách ze společenského a biologického hlediska!

Menšiny čili minority jsou jasně viditelným (očividným, zřetelným a nápadným) znakem pro stratifikaci (rozvrstvení) obyvatelstva v USA.

V r. 1989 byl poměr chudých (chudiny) následující: 10% běloši, 30,7% černoši a 26,2% Hispánci. (Statistical Abstracts, 1991, str. 462). Údaje statistického šetření, resp. sčítání lidu (census) potvrzují pokračující tendence nerovnosti v plném přístupu Afro-Američanů a Hispánců k výhodám, jakým se těší většina ostatních Američanů. V r. 1989 žilo v domácnostech s příjmy nižšími než životní minimum (extrémně chudými) 43% amerických černých dětí a 36,5% hispánských dětí. To platí jen pro 14% amerických bílých dětí. Taková nerovnost se nápadně ukazuje i v počtu nezaměstnaných.

Minority však nemusí nutně mít menší počet členů než mají skupiny majoritní.

Ženy ve Spojených státech a černoši v Jižní Africe jsou, co do počtu (numericky) majoritami, tj. většinami, ale současně i minoritami, tj. menšinovými společnostmi ve smyslu výše příjmů, autority (všeobecně uznávaná vážnost, úcta) a moci (rozhodující vliv). V r. 1992 etničtí Albánci, kteří jsou muslimové, byli politickou minoritou, ačkoliv, co do počtu, byli zdrcující většinou (90% populace) v Kosovu, které hraničilo s Albánií (nyní je v Srbsku a v Černé Hoře).

Změna statusu (Status shifting)

Někdy statusy, zvláště statusy připsané, se vzájemně vylučují. Je těžké překlenout propast mezi černochem a bělochem, nebo mužem a ženou (ačkoliv se zdá, že některé rockové hvězdy se o to pokoušejí!).

Někdy přijetí nebo získání statusu, nebo spojení se skupinou, vyžaduje zkušenost změny (obrácení, konverzi) v osvojení nové či převrácené identity, např. stát se „znovuzrozeným“ křesťanem.

Některé statusy se ovšem vzájemně nevylučují, ale jsou kontextuální (kontext=soubor významných souvislostí). Člověk může být tmavé pleti i Hispánec nebo matkou a současně senátorkou. Jedné identity (ztotožnění se) používá v určitém prostředí či situaci, v jiné situaci jiné identity: situační negotace sociální identity (čili převedení společenské totožnosti podle situace). Když etnická identita je flexibilní a situační (přizpůsobivá podle situace), může se stát úspěšným statutem. MOERMAN (1965), BENEDICT (1970), DEPRES and WILLIAMS (1989) aj., všichni zdůrazňují fluiditu a flexibilitu etnicity (plynulost, pružnost a přizpůsobivost).

Hispánci (Hispanoameričané=obyvatelé španělského původu v USA) mohou přecházet různé úrovně kultury (přesun etnické příslušnosti), když se vyrovnávají se svou etnicitou (ztotožnění se s někým). „Hispánci“ jsou etnickou kategorií založenou převážně na jazyku. Hispánci zahrnují bělochy, černochoy, „rasově“ smíšené jedince mluvící španělsky a jejich potomky uvědomující si svoji etnicitu. (Jsou také „rodilí“ Američané (native Americans), dokonce „Asijci“ (Asians), „Hispánci“ (Hispanics). „Hispánské“ masy zahrnují miliony lidí rozmanitého geografického původu: Puerto Rico, Mexiko, Kuba, San Salvador, Dominikánská republika, a jiné španělsky mluvící země Střední i Jižní Ameriky a Karibiku. „Latino“, tj. latinskoameričtí obyvatelé USA, jsou širší kategorií, která může zahrnovat i Brazilce, kteří mluví portugalsky. Američané mexického původu (tzv. „Chicanos“), kubánští Američané (Cuban Americans) a Portoričané mohou mobilizovat zvyšování a podporu obecných hispánských problémů (např. odpor k „pouze anglickým potomkům“ či právním normám), ale v jiných souvislostech mohou jednat jako samostatné zájmové skupiny. Američané kubánského původu jsou v průměru bohatší než Američané mexického původu a Američané z Portorika a jejich třídní zájmy - i volební preference - se liší. Kubánci často volí republikány, ale Portoričané a Mexičané obvykle dávají přednost demokratům. Někteří mexičtí Američané, jejichž rodiny žily v USA po řadu generací, mají již málo co společného s novými hispánskými přistěhovalci, zejména s těmi, kteří přicházejí ze Střední Ameriky. Mnoho Američanů, zejména těch, kteří mluví plyně anglicky, se někdy, v určitých souvislostech, hlásí k hispánské etnicitě, ale v jiných souvislostech se kloní k obecné „americké“ identitě.

Sociální kategorie, včetně etnické klasifikace či „nálepky“, pronikají a rozšiřují se do stále více diverzifikované (rozmanité a různorodé) společnosti a někteří lidé mají potíže rozhodnout o své společenské identitě, resp. pro označení, které je vhodné.

Jednou se korejsko-americká studentka (Korean-American=Američan korejského původu) autora této knihy (Kottak), po jeho přednášce o sociální konstrukci rasy a etnicity, zeptala, co ona, z hlediska etnické terminologie, vlastně je: narodila se a vyrostla ve Spojených státech rodičům pocházejících z Koreje. Vyprávěla o návštěvách Koreje, o setkání se svými příbuznými. Ale jimi byla považována za Američanku a sama se jako Američanka cítila. Zjistila, že je těžké cítit se jako „Korejka“. Ve Spojených státech ji označovali jako „Asijatku“, resp. měla „nálepku“ Orientálky. Ale ona sama nepocítovala, že by měla něco společného s ostatními Asijci (Asian) nebo s tzv. asijskými Američany (Asian-American), jako jsou Číňani, Japonci, Vietnamci, Laosané nebo Kambodžané. Diskusi uzavřeli, že

racionální a logické (přijatelné a přiměřené) etnické označení pro ni by bylo, že je korejská Američanka (Korean-American). Bohudík, svou etnickou identitu našla, což je v současných Spojených státech zvláště důležité.

ETNICKÉ SKUPINY, NÁRODY A NÁRODNOSTI (Ethnic Groups, Nations, and Nationality)

Termín (název, výraz, pojem=jednoznačný odborný název s přesně vymezeným obsahem a rozsahem).

NÁROD (nation=národ, lid, stát) byl kdysi zároveň synonymum (tj. souznačné pojmenování vyjadřující týž nebo podobný význam jako prostředek jiný) pro **KMEN** (tribus=domorodý kmen, rod, klan, klika, velkorodina) nebo **ETNICKOU SKUPINU** (ethnic group).

Všechny tyto tři termíny (národ, kmen, etnická skupina) se vztahují k nějaké jednotlivé a jedinečné (jednotné a oddělené) **kultuře**, která sdílí jeden jazyk, náboženství, historii, původ, (rodovou linii předků), příbuzenství, resp. spřízněnost.

Tak bychom mohli mluvit zaměnitelně o Senecích (*Seneca*, američtí Indiáni) jako o národu, nebo kmeni, nebo etnické skupině.

Nyní, v dnešní době, se termín národ používá ve významu **STÁT**, tj. nezávislá, centrálně organizovaná politická jednotka, neboť národ a stát se staly synonymy.

Kombinace, národ a stát - **národní stát** – odkazuje na autonomní (samosprávný a jisté míry samostatnou) politickou entitu.

(Srv. politika=aktivita zaměřená na řízení společnosti, na správu, s ohledem na rozdílné zájmy a vztahy s jinými státy; snaha po úpravě poměrů ve státě podle určitého programu; péče o záležitosti nějaké oblasti a její řízení. Entita=jsoucnost, označení blíže neurčeného útvaru skutečně existujícího).

Kombinace „národ-stát“ (národní stát) poukazuje na **ZEM** (country= země, území, celek, vlast, domovina, kraj... apod.), jako jsou například Spojené státy, jeden nedělitelný „národ“.

V důsledku migrací, dobytelských výbojů s územními zisky a kolonialismu, většina národních států (nation-states) nejsou etnicky homogenní (stejnorodé), takže jde o pojmenování přinejmenším nevhodné, resp. „*in sensu stricto*“ jde o nesprávný název. podporují či vlastně vyzývají k etnické segregaci (oddělování, vyloučení, rasová diskriminace) s ekonomickými a politickými důsledky.

Například, při analýze 19. století Guatemaly, Carol SMITH (1990) zpochybnil dříve akceptovaný (souhlasně přijímaný) názor, že když státní moc, resp. stát používal donucovací a nátlakové prostředky, zvýšilo se omezování a ovládání etnických konfliktů (tj. snížilo se riziko etnických konfliktů). Spíše se ukazuje, že guatemalské elity využily ideje etnických konfliktů k rozdělení mas a jejich rozštěpení, a tím došlo k omezení lidové (venkovské) solidarity. (Poznámka: politika „*divide et impera*“ (rozděl a panuj) bere lidovým vrstvám chuť a odvalu, zastrašováním a odrazováním brání solidaritě lidových vrstev.)

Ne více než 1/4 všech zemí je etnicky homogenních. Ze 132 národních států existujících r. 1971, CONNOR (1972) zjistil, že existuje pouze 12 zemí (9%), které byly etnicky stejnorodé.

V jiných národních státech (19%) pak jedna samostatná etnická skupina představovala více než 90% populace. 40% zemí sestávalo z více než 5 (pěti) etnických skupin. V pozdější studii NIELSSON (1985) klasifikoval ze 164 států jen 45 států s jednou národní skupinou (tj. etnickou skupinou – „single nation group“), kdy jedna etnická skupina představovala 95% populace. Jako 3 (tři) etnicky nejhomogennější státy byly identifikovány: Severní Korea, Jižní Korea a Portugalsko. Nielssonova studie ve skutečnosti etnickou diverzitu moderních států podhodnocovala. To je důvodem zpochybnit etnickou homogenitu některých zemí na jeho

seznamu, jako je Japonsko nebo Madagaskar. Kromě toho, řada zemí jeho seznamu je nyní již multietnických v důsledku vzrůstající migrace.

NÁRODNOSTI A IMAGINÁRNÍ SPOLEČNOSTI (Nationalities and Imaginated Societies)

Etnické skupiny, které někdy měly nebo chtěly mít, nebo znovu chtěly nabýt autonomní politický status, tj. chtěly vlastní zemi, se nazývají **národnosti** (nationality=národnost, občanství, státní příslušnost).

Dokonce, i když se stávají národními státy, zůstávají imaginárními společnostmi, protože většina jejich členů, i když pociťují hlubokou soudržnost, se nikdy neseťkají (ANDERSON, 1991, str. 6-10). Mohou si jen představovat, že všichni přináležejí k témuž celku.

Terry EAGLETON (1983, str. 25) popisuje při formování anglického národního vědomí vitální roli románu (úlohu životně důležitou, rozhodující a podstatnou). Román dal Angličanům „hrdost a pýchu na svůj národní jazyk a literaturu“ (vědomí vlastní důležitosti), když nedostatečná výchova a vzdělání a dlouhá pracovní doba jim bránila osobně tvořit literární mistrovská díla. Mohli mít ale potěšení, rozkoš a radost v myšlení a ideách, že ostatní lidé jejich druhu – tedy Angličané – to udělali. Tisk, resp. knihtisk, podněcuje a pohání národní vědomí třemi způsoby: Za prvé – národní tištěný jazyk vytváří novou úroveň kultury. Vytvořil sjednocené (unifikované) **národní pole** hromadné či masové komunikace, a to mezi latinou (mezinárodní jazyk elity) a regionálními dialekty (místními nářečímí). Za druhé - tisk či tištěné písmo poskytlo fixaci jazyka, tj. jeho ustálenost a pevnost (stabilitu).

Schopnost a možnost tisku („vidět to vytištěné“) pomáhá vytvářet ideu nepřetržitého zaznamenávání historie, což se stalo nezbytným základem pro vlastní ideu národa. Za třetí – tiskový průmysl ustavil určité formy jazyka či “žargónu“ jako nový jazyk či nástroj moci (ANDERSON, 1991, str. 42-45).

Během času pak politické převraty, revoluce a války rozdělily mnohé imaginární národní společenství (komunity), které vznikly v 18. a 19. století. Například, Německo a Korea (jako mateřské země byly po válkách uměle rozdělěny na základě té či oné ideologie - kapitalismu a komunismu). 1. světová válka rozdělila Kurdy, kteří zůstali imaginární komunitou, která nevytvořila v žádném státě většinovou společnost, tj. majoritu. Kurdové jsou minoritní společností v Turecku, Iránu, Iráku a Sýrii. Podobně Ázerbajdžánci, příbuzní s Turky, byly minoritou v bývalém Sovětském svazu, jako jsou stále ještě v Iránu. Migrace čili stěhování je jiným důvodem, že určité etnické skupiny žijí v různých národních státech. Masivní migrace v několika desetiletích před a po r. 1900 přivedla Němce, Poláky a Italy do Brazílie, Spojených států a Kanady. Číňané, Senegalci, Libanonci a Židé se migrací se asimilovali, tj. přizpůsobili, a splynuli se svými hostitelskými národy a již dávno se necítí být spojeni či poutáni k imaginární komunitě svého původu.

ETNICKÁ TOLERANCE A PŘIZPŮSOBIVOST (Ethnic Tolerance and Accommodation)

Etnická diverzita (rozmanitost, různorodost, rozprostraněnost) může být spojována s pozitivní interakcí skupin (kladné, příznivé, úspěšné, vyjadřující souhlas, stavějící se přátelsky k něčemu, přispívající k uskutečnění něčeho prospěšného či výhodného), tj. pozitivní vzájemné (spolu)působení etnických skupin, a tím k jejich koexistenci, tj. spolužití na jedné straně, ale na straně druhé je spojována i s konflikty (rozpor, neshoda, srážka, střet).

Existují národní státy v nichž mnohočetné a rozmanité kulturní skupiny žijí společně

v rozumné harmonii, v přiměřeném a dostatečném souladu, a to včetně některých méně rozvinutých zemí.

Jazykové a kulturní podobnosti takovou harmonii podporují, ulehčují či usnadňují.

Lid ostrova Madagaskar (ostrovní národ) poskytuje takový příklad. Pod francouzskou koloniální nadvládou a nepřetržitě i po získání nezávislosti, Madagaskar byl vždy multietnickou zemí. Populace, resp. obyvatelstvo Madagaskaru sestává z neméně než tuctu (12) obecně uznávaných kulturních skupin („ethnies“ ve francouzštině) s mnoha malými skupinami a podskupinami. Ovšem, většina těchto kulturních skupin mluví velmi příbuznými dialekty pocházejícími z ancestrální kultury – Protomalagasy (kultura prapůvodní, po předcích „zděděná“). To byla smíšená indonésko-africká skupina, která začala osídlovat Madagaskar cca okolo r. 500. Nehledě na společný ancestrální původ, vznikla určitá opozice (rozpor a odpor) mezi lidmi z pobřeží a z centrální vysočiny (vnitrozemní hornatá krajina). Hlavní důvod tohoto rozdělení je historický a politický: příslušníci *Merima*, nejpočetnější kulturní skupiny z hornatých oblastí vysočiny, dobyli a podrobili si velkou část ostrova, včetně řady pobřežních oblastí v 19. století. Protiklady (opozice) mezi pobřežím a hornatým vnitrozemím (náhorní plošina v horském masivu cca 2800 m) odpovídají (korelují, jsou souvztažné) i rozdílu fyzickým. Lidé z pobřeží mají sklon (tendenci) k tmavější kůži a více africkým znakům než lidé z hornatých oblastí. Tito lidé vypadají v průměru více jako Indonésané, než lidé z hor, ale tento rozdíl mezi lidmi z pobřeží a z hor, není obvykle vyjadřován v nějakých rasových pojmech.

Nehledě na rozdíly mezi hornatými oblastmi a pobřežím, Madagaskar má menší jazykovou a etnickou diverzitu (rozmanitost, různorodost) než většina afrických zemí.

(N.B. Většina afrických „národů“ jsou umělé politické jednotky vyvolané kolonialismem, obvykle slučující různorodé kultury a jazyky.)

Slučování politických a kulturních faktorů, tj. sil uplatňujících se v tomto procesu, sahá hluboko i do historie Madagaskaru. Tento národ měl dvě století zkušeností s politickou centralizací. Za prvé: Merina-ové ovládli velkou část ostrova. Dále: francouzská koloniální správa vládla na Madagaskaru 1895-1960, až do vzniku Malagasy Republic. Vláda byla dosti stabilní a poté nezávislá. Soudobé svízele či nepokoje vznikly spíše na základě politických sporů a hádek než na bázi etnických faktorů. Dost uniformní (sjednocený) vzdělávací systém, zděděný po francouzské koloniální vládě, též přispěl k národní jednotě, a to nehledě na etnické kontrasty.

V Indonésii k etnické harmonii, národní identitě a integraci rovněž přispěl společný jazyk a koloniální školský systém, které je pomohly prosadit (Cf. ANDERSON, 1991, str. 120-123, 132).

Indonésie, velký a početný stát, se rozkládá asi na 3000 ostrovech. Národní vědomí pokrývá náboženství, etnickou i jazykovou diverzitu (rozmanitost). Indonésie zahrnuje muslimy, buddhisty, katolíky, protestanty, hinduisty (Hindu-Balinese) a animisty. Nehledě na tyto kontrasty, více než 100 odlišných etnolinguistických skupin, začalo samo sebe považovat za Indonézany. Pod holandskou nadvládou (skončila r. 1949) se školský systém rozšířil po všech ostrovech. Moderní studium přivedlo mládež z různých oblastí do Batávie, hlavního koloniálního města. Koloniální vzdělávací systém nabízel mladým lidem jednotné učebnice, standardizované diplomy (jednotná úprava=ustálená, normální míra, úroveň, stupeň, který tvoří základ hodnocení něčeho, zde písemné osvědčení o získání hodnosti nebo uznání, slavnostně upravené a udílené. A také učitelské certifikáty (osvědčení o kvalitě vzdělání). Tento systém vytvořil soběstačné a samostatné, koherentní (souvislé a spojitě) universum (svět) zkušenosti a praxe (ANDERSON, 1991, str. 121).

Gramotnost získaná díky školskému systému též připravila půdu pro vznik jednotného a samostatného tištěného národního jazyka, tj. tiskovin, časopisů a novin. Indonézština vznikla, resp. se vyvinula jako národní jazyk ze starodávné „*lingua franca*“ (společný jazyk) používaný

při obchodování mezi ostrovy.

Většina bývalých kolonií ovšem neměla takové štěstí jako Madagaskar a Indonésie, především pokud jde o etnickou harmonii a národní integritu (sjednocení, začlenění). Při vytváření multirásných (mnohokmenových) celků, sestávajících z historicky vzniklých skupin lidí, které spojuje historický původ, rasový typ, jazyk, materiální a duchovní kultura, mentalita, tradice, společné území... (Cf. Slovník cizích slov, SPN, Praha 1996), Kolonialismus často vytýčil hranice, které se jen slabě shodovaly (korespondovaly) s preexistujícím kulturním rozdělením, tj. kulturními hranicemi (předěly), které existovaly dříve.

Ale koloniální instituce rovněž napomohly vytvářet nové "imaginární společenství" (komunity) nad, resp. mimo národy. Dobrým příkladem může být idea tzv. „negritude“, tj. černošství (africké černošství, hrdost na černošský původ), které se rozvinulo mezi africkými intelektuály ve frankofonní Západní Africe. „Negritude“ může mít původ ve sdružování a společné zkušenosti mladých lidí z Quimi, Mali, Pobřeží slonoviny a Senegalu na škole Williama Pontyho v Dakaru, Senegal (ANDERSON, 1991, str. 123-124).

AKULTURACE A ASIMILACE (Acculturation and Assimilation)

Globalizace souvisí se zrychlováním vzájemné závislosti národů ve světovém systému, které jsou propojeny ekonomicky, prostředky hromadné komunikace (masmédiá) a možnostmi transportu (doprava, resp. přeprava osob a věci). Globalizace podporuje a prosazuje mezinárodní komunikaci a migraci přivádějící lidi různých kultur do přímého kontaktu čili umožňuje přímý styk mezi různými kulturami. Takový kontakt je i příčinou a důvodem změn v jedné nebo v obou kontaktujících se kulturách.

Akulturace je výměna kulturních znaků, ke které dochází, když celé skupiny lidí vcházejí do nepřetržitého styku (kontaktu), který je bezprostřední a přímý („z první ruky“). Původní, tj. originální kulturní vzorce jednání a konání obou skupin se tímto kontaktem mohou měnit (REDFIELD, LINTON a HERSKOWITZ, 1936).

Obvykle mluvíme o akulturaci tehdy, když k takovému styku dochází mezi národy nebo kulturami. Elementy (prvky) kultur se mění, ale každá skupina zůstává distinktní, tj. odlišená a zřetelně rozdílná a rozpoznatelná. Názorným příkladem akulturace jsou tzv. "pidgins"-smíšené jazyky, které vznikly k usnadnění komunikace při styku mezi členy rozdílných kultur, obvykle při obchodování nebo v situacích souvisejících s koloniální vládou. Typickým příkladem je "Pidgin English": směs zjednodušené formy angličtiny, která míchá anglickou gramatiku, resp. základy angličtiny se základy jazyka rodilých mluvčích v různých částech světa. Pidgin English byla poprvé použita při obchodních stykách v čínských přístavech. Podobné jazyky později vznikly v Melanésii, na Papua New Guinea a Západní Africe.

V situacích trvalého kontaktu si kultury mohou vyměňovat a mísit jazyky, jídlo (stravovací návyky) či kuchařské recepty, hudbu, tance, oblečení, dovednosti a spoustu dalších zvyků.

Asimilace označuje takové procesy změn, které může prožívat etnická skupina, když se dostane do země, kde je dominantní (převládající a ráz určující) jiná kultura. Při asimilaci (přizpůsobování, splývání) etnická minorita přebírá či osvojuje si (adoptuje) vzorce a normy hostitelské kultury. Menšinová (minoritní) kultura je začleňována až včleněna do kultury převládající a určující (dominantní) tak dlouho, až jako samostatná kulturní jednotka přestane existovat.

Některé země, jako například Brazílie, jsou asimilovány více než jiné. Němci, Italové, Japonci, Východoevropané a Středoevropané začali migrovat do Brazílie na sklonku 19. století. Tito emigranti/imigranti se asimilovali do společné (běžné, průměrné) brazilské kultury, která sama má portugalské, africké a domorodé jihoamerické kořeny. Potomci těchto

imigrantů mluví národním jazykem, tj. portugalsky a jsou zcela součástí národní kultury. Během 2. světové války, kdy Brazílie byla na straně Spojenců, asimilaci urychlilo též zveřejnění příslušných instrukcí též v jiných jazycích než jen portugalsky, zejména v němčině. Brazílie byla větší "tavící tyglik" než „melting pot“ ve Spojených státech a v Kanadě, kde etnické skupiny si uchovávají více typických vlastností, charakteristických rysů a vlastní identitu.

Autor uvádí, jak si pamatuje na svou první návštěvu Porto Alegre, významného města jižní Brazílie, oblasti masového přistěhovalectví (imigrace) Němců, Poláků a Italů. Požádal svého průvodce, aby mu ukázal etnické sousedy města (city's ethnic neighborhoods). Nebyl s to pochopit o čem je řeč. S výjimkou sousedství Brazilců a Japonců v hlavním městě Sao Paulo, idea či představa etnického "sousedství" je Brazílii cizí.

PLURALITNÍ SPOLEČNOST A PLURALISMUS

(The Plural Society and Pluralism)

Asimilace není nezbytně nutná a etnická harmonie může existovat i bez ní. Etnické rozdíly mohou přetrvávat navzdory generacím mezi etnických kontaktů.

Friedrich BARTH (1958) svými studii etnických skupin ve Swat (Pákistán) zpochybnil starou ideu, resp. představu, že vzájemné působení čili interakce vždy vede k asimilaci. Ukázal, že etnické skupiny mohou být ve vzájemném kontaktu po generace, aniž by se asimilovaly a mohou koexistovat v mírovém soužití, tj. mohou pokojně spolužít. BARTH (1958/1968, str. 324) definuje pluralitní společnost (ideu rozšířil z Pákistánu na celý Střední Východ) jako společnost kombinující etnické kontrasty s ekonomickou vzájemnou závislostí. Termín **pluralitní společnost** (plural society) mu poskytl především S. FURNIWAL (1944), který jej první použil k popisu jiného kontextu (v jiné souvislosti) pro holandskou Východní Indii, nyní Indonésie. Tento termín byl rovněž používán pro společnosti v Karibiku (M. G. SMITH, 1965).

Furniwal, popisující holandský kolonialismus, viděl pluralitní společnosti, ale méně harmonické než Barth. Furniwalova pluralitní společnost sestávala ze 3 hlavních etnických skupin:

1) kolonializátoři, resp. kolonialisté (Holand'ané), 2) dominující společnost, tj. převládající domorodci, 3) střední skupina obchodníků a obchodniček (Číňané, čínští imigranti).

Srovnatelnými skupinami v Karibiku byli evropští kolonizátoři, afričtí otroci a jejich potomci a asijsí imigranti, zejména indonézští přistěhovalci. Furniwal viděl nadvládu (dominanci) a konflikty (rozpory, neshody, srážky, střety) jako nevyhnutelné jevy či znaky pluralitních společností. Z jeho pohledu, pluralitní společnosti byly vytvořeny a byly dílem expanze Západu (výbojně rozšiřování západního vlivu a způsobu života), která svedla v koloniálních státech dohromady různé a rozdílné etnické skupiny, zejména pak na tržištích, resp. obecně v obchodní sféře. Furniwal byl toho názoru, že pluralitní společnosti by mohly skončit (otřást se, rozbit), když skončí koloniální nadvláda, protože harmonie mezi etnickými skupinami byla vynucena politicky a svazky a pouta mezi etniky byly pouze ekonomické a neopíraly se o sociální čili společenské vazby.

Barth měl na pluralitní společnosti mnohem optimističtější názor. Podle jeho vylíčení či popisu Středního Východu předpokládal, že „prostředí (environment) jedné každé, resp. kterékoliv etnické skupiny není určováno pouze přírodními podmínkami, nýbrž též přítomností a činností (aktivitami) jiných etnických skupin na nichž je závislá. Každá skupina využívá a zužitkuje (exploatuje) jen část celého a celkového prostředí a ponechává velkou část k exploataci jiným skupinám. Ekologická vzájemná závislost (nebo, alespoň nedostatek soutěživosti či konkurence) mezi etnickými skupinami může být založena na různých aktivitách v témže regionu nebo na dlouhodobém držení či obsazení různých oblastí (regionů)

v témž národním státě. Podle Bartha jsou etnické hranice nejstabilnější (nestálejší a nejpevnější) a přetrvávají (zůstávají pevné a nedají se zvíkat), když etnické skupiny obývají či osidlují různé ekologické niky (tj. životní prostředí vyhovující potřebám). To znamená, že vytváří svůj způsob života, resp. živobytí různým způsobem a nesoupeří, nekonkurují si. Ideálně by měly záviset či se spoléhat na sebe navzájem, vzájemně na své aktivity a navzájem si je vyměňovat. Když různé etnické skupiny exploatují tutéž ekologickou niku, pak militantní, silnější skupina (bojovnější, útočnější, agresivnější) obyčejně tu slabší nahradí. Jestliže etnické skupiny exploatují více či méně tutéž niku, ale slabší skupina je schopna lépe využít marginální (okrajový) environment (prostředí, vnější životní podmínky), pak etnické skupiny mohou rovněž koexistovat, tedy spolužit (BARTH 1968/1958, str. 331). Specializace dané niky (zaměření, zúžení činnosti, etnické hranice, rozdíly a odlišnosti a vzájemná závislost) se mohou udržovat, ačkoliv jednotlivé specifické kulturní znaky každé skupiny se měnit mohou.

Přesunutím ohniska analytického zájmu od individuálních kultur či etnických skupin ke vzájemným vztahům mezi takovými kulturami či etnickými skupinami, k etnickým studiím přispěl významných způsobem.

Sociologický pojem **pluralismus** je používán k popisu či označení demokratického politického systému (jako např. Belgie, Nizozemsko, Švýcarsko), kde většinové (majoritní) etnické skupiny se podílejí na moci prostřednictvím svých politických vůdců, lídrů (LIJPHART, 1977). (Poznámka: koalice=sdružení politických subjektů v parlamentě, které mají základní politické cíle společné.)

Ve všech zde jmenovaných zemích se mluví několika různými jazyky (např. v Belgii: francouzština, holandština a němčina; ve Švýcarsku: němčina, francouzština a italština). Historické a kulturní obměny (variance) souvisejí s jazykovým rozrůzněním a odlišení (diferenciace).

Tyto kontrasty či protiklady mají tendenci být regionální, jsou založeny na rozdílech v různých oblastech. Například kontrasty v Holandsku mezi protestanty a katolíky a mezi majoritou Holanďanů a minoritou Frísů (Frísové žijí na severu ve Frísku a mluví jazykem, velmi příbuzným angličtině). Kanadáné, jejichž země je oficiálně bilingvální (dvojjazyčná), pokračují ve snahách překonat politický vztah mezi anglofonními (anglicky mluvícími) a frankofonními (francouzsky mluvícími) občany, kteří žijí hlavně v Quebecu. Téměř stejný počet Kanadánů o sobě prohlašuje, že jsou britského (25%) nebo francouzského původu (24%); 17% Kanadánů pak prohlašuje, že jsou „evropského“ původu a 28% pak, že jsou „smíšeného“ původu. (The World Almanac and Book of Facts, 1992, str. 446)

MULTIKULTURALISMUS A ETNICÁ IDENTITA (Multiculturalism and Ethnic Identity)

Pohled či názor na kulturní rozmanitost a různorodost (diverzitu) v zemi, jako na něco pozitivního, dobrého a vhodného, se nazývá **multikulturalismus**.

Multikulturní model je opakem modelu asimilačního, tj. přizpůsobení, kde u menšin se očekává či předpokládá, že minority opustí, resp. vzdají se svých kulturních tradic a hodnot a nahradí je tradicemi a hodnotami většinové, tj. majoritní populace. Multikulturní názor povzbuzuje, podporuje a dodává sebedůvěru a doporučuje praktiky a zvyky kulturně-etnických tradic.

Multikulturní společnost socializuje jedince, tj. přizpůsobuje je do dominantní, převládající národní kultury, ale současně též do kultury etnické. Tak například ve Spojených státech miliony lidí mluví jak anglicky, tak i nějakým jiným jazykem, jedí jak „americká“ jídla: např. jablečné koláče, steaky, (bifteky – rychle pečený silnější řízek, zejména z hovězího masa, hamburgery (neobalovaný opečený karbenátek z hovězího masa, rozřiznutá žemle či

dalamánek s vložkou z mletého opečeného masa, resp. mleté či sekané hovězí maso či tatarský biftek) apod., ale jedí i „etnická“ jídla, slaví jak národní svátky (např. v USA Den díkůvzdání 4.7. vs. poslední čtvrtek v listopadu (Kottak vs. Angl.- český slovník), a etno-náboženské svátky a studují či učí se jak národní, tak etnické dějiny (historii).

Multikulturalismus má úspěch, resp. je nejméně úspěšnější ve společnosti, jejíž politický systém podporuje a prosazuje svobodu projevu a v níž existuje více či mnoho rozmanitých etnických skupin.

Ve Spojených státech a v Kanadě multikulturalismus nabývá na vzrůstajícím významu a závažnosti. To odráží i uvědomování si toho, že v posledních letech počet a velikost etnických skupin dramaticky vzrostla. Bude-li tento trend pokračovat, etnické složení USA se též dramaticky změní. V důsledku přistěhovalectví (imigrace) a rozdílného populačního růstu, resp. nárůstu populací, v mnoha městských oblastech jsou nyní běloši jen početnější minoritou. Například, ze 7 323 000 lidí žijících v New Yorku v r. 1990, bylo 28,7% černochů, 24,4% Hispánců, 7,0% Asijských, 0,4% domorodých Američanů a 39,5 jiných, vč. nehispanšských bělochů. Srovnatelná čísla z Los Angeles (3 438 000 obyvatel): 14,0% - černoši, 39,9% - Hispánci, 9,8% - Asijsci, 0,5% - domorodí Američané a 35,8% nehispanšských bělochů (Statistical Abstract, 1991, str. 34-35.)

Jednou z reakcí na etnickou diverzitu a její uvědomování, pro mnohé bělochy bylo uplatnění své etnické identity (Italové, Albánci, Srbové, Litevci aj.,) a stát se členem nějakého etnického spolku či komunity (kluby, gangy).

Některé takové skupiny jsou nové. Jiné existovaly po desetiletí, ačkoliv ztrácely členy během asimilačních let mezi 1920-1950, tj. mezi dvacátými až padesátými léty 20. století.

Multikulturalismus hledá cesty k porozumění a interakci (vzájemné působení, ovlivňování a součinnost) mezi lidmi, která nezávisí na stejnosti, resp. totožnosti, ale naopak na respektu k rozdílnosti. Multikulturalismus zdůrazňuje interakci mezi etnickými skupinami a jejich podíl a příspěvek k dění v celé zemi. Předpokládá a považuje za samozřejmé, že každá etnická skupina má co nabídnout, a naopak, má se co učit od skupin jiných.

Důkazy existence multikulturalismu vidíme všude kolem sebe. Ve školní třídě sedí vedle sebe spolužáci, jejichž rodiče se narodili v jiné zemi. V mnoha amerických městech islámské mešity sousedí s židovskými synagogami a křesťanskými kostely. Aby pomohli při vypisování zkoušek na vysokých školách, resp. univerzitách, kolegové (studenti) informují své profesory o hlavních svátcích různých náboženství. Můžete navštěvovat různé etnické trhy, prodejní výstavy nebo hudební a taneční festivaly, v televizi můžete sledovat etnotance v (lidových/národních) krojích, jíst etnická jídla i mimo specializované restaurace i nakoupit etnické produkty ve svém supermarketu. Některá taková jídla (např. „bagel“, „pasta“, „tacos“) se stala tak důvěrně známá (navyklá, zaběhnutá, běžná), že se jejich etnický původ již dávno vytratil z naší paměti. Existuje dokonce i jakýsi „relikviář“ oslavující jednotu diverzity a globalizace. V Disneylandu a „Walt Disney World“ můžeme vidět a slyšet chorus (sborový jednohlasý souhlas) etnických korektních „nastrojených panenek a chlapců“, bzučících (monotónně, jednotvárně a tupě drmolících) něco o tom, že konec konců svět je malý. Toto všechno dokládá příklady vzrůstu tolerance a podpory etnických komunit ve Spojených státech a Kanadě.

Existuje několik faktorů, které nutily Spojené státy ustoupit od asimilačního modelu a přistoupit na multikulturalismus. Za prvé, multikulturalismus odráží skutečnost soudobé masivní migrace (stěhování obyvatelstva ve velkém měřítku), zejména z „méně rozvinutých zemí“, aby „rozvíjely“ národy Severní Ameriky a Západní Evropy. Globální rozsah moderní migrace způsobuje bezpříkladnou etnickou variabilitu (rozmanitost, pestrost, rozlišnost, resp. změna, obměna) hostitelským národům.

Multikulturalismus souvisí s globalizací! Lidé používají a využívají moderní prostředky transportu (doprava lidí a věcí). K migraci, stěhování k národům či lidem, jejichž životní styl

(způsob života) se učí prostřednictvím médií a od turistů, kteří stále stoupající měrou (stále více a více) navštěvují jejich vlastní zemi. Migrace je dále podporována rapidním (rychlým až překotným) nárůstem populace, což je spojeno s nedostatkem možnosti zaměstnání (nedostatek pracovních míst jak pro nevzdělané, tak i vzdělané lidi), zejména v méně rozvinutých zemích. Jak tradiční zemědělská ekonomika upadá (výrobní a hospodářské vztahy) nebo se mechanizuje, tak zemědělci (rolník, farmář), společensky degradovaní, jsou v úpadku, nakonec společensky vyloučení, až po bezdomovectví. Ti se stěhují do měst, kde ale oni sami a ani jejich děti často nejsou schopni najít práci. Jak lidé v méně rozvinutých zemích dostanou lepší vzdělání, hledají i kvalifikovanější zaměstnání. Doufají, že se budou podílet na mezinárodní kultuře spotřebního způsobu života (konsumerismus), včetně takového moderního komfortu čili příjemného pohodlí, jaké poskytují např. ledničky, televize a auta. Na rozdíl od obecného mínění, typický (i)migrant čili přistěhovalec do Spojených států nebo Kanady, není chudý, nezkušený a nekvalifikovaný, ale obvykle se jedná o příslušníka střední třídy, který je docela dost i vzdělaný (je vyučený, resp. má školy). Takto vzdělaní lidé migrují z několika důvodů. Často v zemi svého původu nemohou najít práci přiměřenou své kvalifikaci (GRASMUCK a PESSAR, 1991). Také jsou informovaní a dost inteligentní, aby zfalšovali nebo obešli mezinárodní ustanovení a předpisy. Mnoho migrantů láká životní styl, jaký jim jejich vlastní země mohla nabídnout jen stěží. Po příjezdu do Severní Ameriky nebo Západní Evropy, migranti se ocitají v demokraciích, kde občanům je umožněno (nebo dokonce jsou vyzýváni) organizovat svou vlastní ekonomickou dráhu a podílet se na trhu (práce, zdrojů, majetku a bohatství), podílet se na politickém vlivu i dbát na kulturu. Nejvzdělanější migranti se často stávají politickými organizátory a zejména schopnými a aktivními obhájci multikulturalismu.

Ve světě, kde stále více a více narůstá migrace z vesnice do měst (z venkova do města) a mezi různými národy, resp. národními státy (transnacionálně), etnická identita (ztotožnění se s nějakým etnikem) se uplatňuje vzrůstající měrou i při vzniku a formování svépomocných organizací, které se zaměřují hlavně na zvyšování úrovně a schopnost ekonomické konkurence dané skupiny (WILLIAMS 1989).

Lidé se k etniku hlásí, vyjadřují a zdůrazňují své etnické identity z politických a ekonomických důvodů. Studie Michaela LAGUERRE (1984) o imigrantech z Haiti do New Yorku ukázala, že sami nedělají nějaké vědomé rozhodnutí, aby vytvořili etnickou skupinu. Spíše se musí zmobilizovat k obraně, když se setkají, resp. musí čelit či vypořádat se s diskriminačními strukturami americké společnosti. (V tomto případě jde o rasismus, neboť Haitťané mají sklon k tmavé pleti.) Etnicita je evidentně základem jejich mobilizace (příprava a uvedení do pohotovosti k odporu). Běžným jazykem je haitská kreolština a specifické kulturní prostředí (minulost, výchova, původ, vliv okolí ap.), což napomáhá odlišovat se od Afro-Američanů a jiných etnických skupin, které by možná mohly si být konkurenty při získávání a využívání zdrojů ve stejné oblasti.

Při studiu etnických vztahů nedostačuje jen pozorovat kulturu, její obsah či náplň.

Rovnocenně jsou rovněž důležitá strukturální omezení, vč. nátlaku a donucení, tj. politicko-ekonomický kontext, v němž se vyvíjela etnická diferenciaci.

Ačkoliv etnické skupiny často čelí diskriminaci (rozlišování a s ním spojené poškozování práv určité skupiny lidí, např. podle "rasy"), její členové nemusí být posuzováni či nazíráni jen jako oběti opresivních (potlačujících) systémů. Přistěhovalci (imigranti) obzvlášť mají tendenci být dynamičtí, kreativní a odvážní (mají kuráž), což je opět podmíněno snahou zvýšit jejich příležitosti a výhledy (šance) v moderním světovém systému (světověku).

Etnické skupiny se často mobilizují (jsou pohotové) pro politické akce, často s ekonomickými cíli. Jejich členové též vědomě manipulují s vícerymi identitami.

Individuální volby jejich konání, jejich záměry, úmysly a cíle jsou každodenně výrazem etnicity.

Katryn WOOLARD (1989) studovala volbu jazyka při výměně (negotaci) etnické identity. Ve španělském středozezemním regionu (kde se nachází přístavní město Barcelona) Katalánci mají na výběr dva jazyky. Katalánština (jazyk velmi příbuzný provensálštině, románskému jazyku, jímž se mluví na jihu Francie) je tradiční jazyk místní ekonomické elity. Užívání katalánštiny připomíná dřívější autonomii Katalánska ve španělském státě a její prominentní (význačné či vedoucí) postavení, založené na středozezemském obchodu.

(Srv. autonomie=právo určitého celku řešit samostatně otázky svého osobitého, zvláštního zájmu v mezích vyššího celku a v souladu s ním; samospráva, svézákonnost).

To je neobvyklá situace. Kastilština (španělsky) se stala dominantním, tj. převládajícím jazykem právního řádu, oficiálních institucí, vzdělávacího systému a v hromadných sdělovacích prostředcích (masmédiích). Obvykle jazyk ekonomické elity je též jazykem oficiální moci. V každodenním životě většina Katalánců a Kastilců chápe svůj rodný či domorodý (původní) jazyk jako výrazný znak jejich vlastní etnické identity. Lidé v Katalánii zpravidla či běžně manipulují, tj. obratně zacházejí, se svou etnickou identitou, a když vedou politické debaty, běžně přecházejí z jednoho jazyka do druhého.

Podobně, ve studii o jemenských Arabech v centru New Yorku, STAUB (1989) zdůrazňuje, že jemenská imigrantská etnicita není statická (nehybná, neměnná), ale prosazuje se, je situační, tj. přizpůsobuje se dané situaci, a je flexibilní (přizpůsobivá a pružná). Nicméně, specifický obsah a náplň jejich kultury je též evidentní (zřetelný a zjevný): tradiční pojmy (čest a hanba či stud), etnická poezie, exkluzivní společenské a politické kluby (výlučné, určené jen pro členy), politické akce nebo festivaly, tance, resp. taneční umění. Tito lidé dávají přednost (preferují) jemenskou etnickou identitu před mnohem obecnější „nálepkou“ Arab.

Herbert LEWIS (1989), dlouholetý student na židovské univerzitě v Izraeli (Yemeni Jews), též podtrhuje, zdůrazňuje a vyzdvihuje kulturní charakteristiky etnické skupiny: rozdílné vzorce chování a hodnot vedou členy různých skupin jednat a konat i různými charakteristickými způsoby (zvyky, zvyklostmi, obyčeji, chováním apod.), mít odlišné cíle či tužby a dělat rozdílné volby. Jemenští Židé jsou velmi uvědomělí, tj. jsou si vědomi jak se jejich hodnoty, postoje, stanoviska, názory a chování liší od jejich evropských a severoamerických židovských sousedů, kteří žijí v Izraeli.

Jedním z vedlejších efektů (účinků) nové vlny přistěhovalectví (imigrace) do Severní Ameriky a vzestup multikulturního modelu bylo inspirovat či podnítit staré etnické skupiny k zesílení své etnické identity a k boji za svá práva. Jedním z příkladů je úspěch domorodých Američanů (Native Americans) ve Spojených státech a Kanadě v boji za navrácení tradičních vlastnických práv. V Michiganu a Wisconsinu Indiáni využili soudního systému, aby se domohli svého privilegovaného lovu a rybolovu (tj. využívání zvláštních práv) na úkor sportovních a komerčních rybářů. V r. 1992 kanadští Indiáni, nebo *Inuité*, získali právo spravovat část své tradiční mateřské země, kterou nazývají „*nunavut*“ (Naše země). Dostanou vlastnické právo na asi 20% území z „*nunavutu*“. Boje za práva etnických skupin ale též mají své ztráty a prohry. *Inuité* volí zdrcující většinou dohodu *Nunavut*, ale jejich sousedi, Indiáni *Dene*, jsou proti. Nové hranice totiž přetínají některé lovecké rajony a pohřebiště (FARNSWORTH, 1992).

Tváří v tvář globalizaci, velká část světa, včetně celého tzv. „demokratického Západu“, prožívá „etnický revival“ – obrození!

Nová asertivita (přílišné sebevědomí, troufalost, agresivita) dlouhodobě usedlých etnických skupin se táhne či rozprostírá od Basků a Katalánců ve Španělsku, přes Bretoňce a Korsičany ve Francii až po Velšany a Skoty ve Spojeném království (Velká Británie). Spojené státy a Kanada se stávají stále více a více multikulturní, zaměřeny na vnitřní diverzitu (rozmanitost a různorodost). Ne již „tavící tyglík“ (melting pot), ale spíše „salát“ (salads), kde každá

ingredience (přísada) zůstává samostatná, ačkoliv všechny jsou ve stejné míse a ve stejné zálivce (dressing).

V r. 1992 starosta New Yorku, David DINKINS, nazval své město „gflorifikovanou mozaikou“ (glorion=nádherný, skvělý, překrásný, úžasný, velebný). Dokument „American Culture Program“ (publikovaný v r. 1992) nabízí dobrou ukázkou multikulturního modelu. Ukazuje mnohočetnost a rozmanitost amerických kultur. Ukazuje multikulturalitu jako nový přístup k ústřední otázce amerických studií „Co to znamená, být Američanem?“.

Tento spis svědčí o posunu studií od zkoumání mýtů, bájí a hodnot a vztahů lidí k nim jako generalizaci Američana (tj. obraz vzniklý

zevšeobecněním, resp. rozšířením tvrzení, které se týká několika případů na všechny) směrem ke zjištění, že AMERIKA sestává či zahrnuje různá společenství, resp. komunity, různá etnika a kulturní dějiny, různé názory či hlediska a různý stupeň seberealizace. Taková perspektiva (výklad, hledisko, stanovisko) spíše urychluje rozmach studií o specifických etnických skupinách, než o zemi jako celku. (Internal Review, dokument Program in American Center, University of Michigan, 3/12, 1993).

Jaký je rozdíl mezi multikulturalismem a pluralismem?

Pluralismus je politický pojem (koncept) založený na přesvědčení o rovném podílu majoritních etnických skupin na moci.

Multikulturalismus vznikl jako kulturní pojem (koncept), který klade důraz na pochopení, porozumění a soulad mezi všemi kulturami ve společnosti, bez nějakého zvláštního politického programu. Avšak, úspěšní politici musí reagovat na demografický nárůst etnické populace, která má volební právo a rostoucí moc ovlivňovat volby.

V demokracii, kde je multiukulturalismus vysoce ceněný, se politické struktury budou nakonec etnickým skupinám přizpůsobovat.

KOŘENY ETNICKÝCH KONFLIKTŮ (Roots of Ethnic Conflicts)

Etnicita, založená na vnímání a uvědomění si podobností a rozdílností ve společnosti, resp. národu, může být vyjádřena přátelsky či jejím výrazem může být mírumilovné soužití, tj. multikulturalismus a pluralismus na straně jedné, ale na druhé straně naopak diskriminací či násilím a konfrontací mezi etniky (roztržka, srážka, střetnutí, svár, spor, konflikt).

Kultura je jak adaptivní, tak maladaptivní (schopná nebo naopak neschopná přizpůsobení). Percepce čili vnímání kulturních rozdílů může mít ve společnosti katastrofální důsledky, zejména na společenské vztahy a sociální interakci (vzájemné spolupůsobení).

Kořeny etnické diferenciaci (zjišťování odlišností, rozrůznění) – a tím i potenciálně možného konfliktu – mohou být politické, ekonomické, náboženské, jazykové, kulturní nebo „rasov počtu a stupni kontrastů (opak, protiva, protiklad, naprostá nepodobnost, odlišnost), zejména v situacích soutěžení či soupeření o majetek, možnosti, zdroje a prostředky nebo v boji o moc. Proč etnické rozdíly často vedou ke konfliktům a násilí?

Příčiny zahrnují pocity nespravedlnosti, bezpráví a křivdy v důsledku rozdělování a přerozdělování životních zdrojů, ekonomické a/nebo politické soutěže, soupeření, resp. konkurence, reakce na diskriminaci, zaujatost, předsudky, jiné známky ohrožení a devalvované identity (RYAN, 1990, str.xxvii).

PŘEDSUDDKY A DISKRIMINACE (Prejudice and Discrimination)

Etnické konflikty často vznikají (pramení i vzplanou) jako reakce na předsudky (stanoviska, názory, mínění, soudy, odsudky) a diskriminaci (činy, kroky, jednání).

Předsudek znamená devalvací (dívat se někoho "svrchu"), znehodnocení nějaké skupiny, kvůli chování (např. hodnoceného jako neomalené, naduté, arogantní, drzé), podle uznávaných hodnot, podle schopností (nadání, způsobilost, kvalifikace) nebo jiných atributů (charakteristických vlastností, rysů, znaků). Lidé jsou předsudeční, když se drží stereotypů, fixních idejí a představ o nějaké skupině nerovných lidí. (Cf. stereotyp= ustálená, zautomatizovaná představa, zjednodušené, ořelé pojetí, navyklý způsob reagování na něco.) Způsoby jak se projevují některé etnické skupiny (národy, "rasy", skupiny obyvatel) na základě tradic a předsudků sebe samých (autostereotyp) nebo jiných (heterostereotyp).

Stereotypy jsou fixní ideje (znehdybnělé myšlenky) a představy – často nepříznivé – o tom, co členové skupiny by rádi viděli. Předpojatí či předsudeční lidé předpokládají či se domnívají a považují za samozřejmé, že členové dané skupiny budou jednat tak, protože jsou „hypoteticky připraveni tak jednat“ (podle stereotypu) a interpretovat (vykládat a vysvětlovat) širokou paletu (škálu) individuálního chování právě jako důkaz stereotypu.

Obecně známy a tristní (smutný, žalostně trapný) s velkou publicitou, je americký případ z r. 1992. V kalifornském Simi Valley čtyři policisté z Los Angeles byli obviněni či obžalováni, že zmlátili (zbili) černého motocyklistu – Afroameričana – Rodney Kinga. Porotci patrně považovali či stereotypně měli Kinga za černého kriminálního a bělochy, kteří ho zbili, za státní úředníky, resp. veřejné činitele, kteří jen plnili svou povinnost. Rodney King byl podle jejich slov „pod dozorem“ (in control). Jinými slovy, on sám si zavinil, že byl zbit.

Stereotypy vedly k tomu, že porotci vinu svedli na oběť. Předsudky ovlivnily interpretaci důkazů (výklad faktů a svědectví), nehledě na to, že soudcovo rozhodnutí má být objektivní. Jejich verdikt (výrok poroty, rozhodnutí s konečnou platností) zprostil policii viny, což vedlo na jaře r. 1992 v Los Angeles ke známým bouřím a nepokojům.

Diskriminace je výraz, jímž se myslí politika a praxe, které škodí, resp. působí bezprávi nějaké skupině lidí, resp. jejím členům. Diskriminace může existovat „*de facto*“ (uskutečňovaná v praxi, ale nikoliv z právního hlediska dovolená (sankcionovaná) nebo „*de iure*“, když je součástí zákona (právní normy).

Příkladem diskriminace „*de facto*“ je hrubé zacházení s americkými menšinami (ve srovnání s ostatními Američany), k němuž mají často sklon policejní a soudní orgány. Takové rozdílné a nerovné zacházení není legální, ale stejně se stává či děje.

Segregace (oddělení, zabraňování styku bílých a barevných obyvatel) na jihu Spojených států a „*apartheid*“ (oddělování ras) v Jižní Africe, jsou příklady diskriminace „*de iure*“ (de jure), která již neexistuje. Ve Spojených státech je segregace nelegální až od 50. let dvacátého století (!) a v Jižní Africe byl *apartheid* opuštěn až v r. 1991 (!!!).

V obou systémech měli podle zákona běloši a černoši rozdílná práva a privilegia, tj. výhody či výsady. Jejich interakce (společenské styky – „mixing“=míšení) byly legálně okleštěny. Otroctví, samozřejmě byla nejextrémnější donucovací forma legalizované nerovnosti, s lidmi bylo zacházeno jako se svým majetkem.

Můžeme rovněž rozlišovat mezi subjektivní, osobní (attitudinal) a institucionální, úřední diskriminací. Například členové Ku-Klux-Klan v USA projevovali své předsudky k černochům, Židům a katolíkům, a to slovním, fyzickým a psychologickým sužováním a trýzněním (harassment).

Nejextrémnější forma anti-etnické diskriminace je **genocida**, záměrná eliminace, tj. likvidace (odstranění) nějaké lidské skupiny masovým vyvražděním. Spojené národy definují genocidu jako čin "páchaný s úmyslem (záměrem) zničit či zahubit, vcelku nebo zčásti, určité národní nebo národnostní, etnické, rasové nebo náboženské skupiny lidí, jako takové „ (RYAN, 1990, str. 11). (Cf. genocida=mezinárodní zločin vyhlazování příslušníků národních, rasových nebo

náboženských skupin s cílem tyto skupiny úplně nebo částečně zničit. (Slovník cizích slov, SPN, Praha 1998.)

Výrazně předpojaté postoje (nenávisť) a následná genocida, byly namířeny proti lidem, kteří byli považováni za škůdce, kteří „stojí v cestě pokroku“ (např. domorodí Američané) a proti lidem, jejichž práci (místa, postavení) chtěla získat dominantní skupina (např. Židé v hitlerovském Německu, Číňané v Indonésii).

V jiném příkladu genocidy, útok diktátora J. V. Stalina na etnické skupiny v Sovětském svazu, vedl k nucenému přesídlení (vysídlování), k masivnímu vyhladovění, tj. hladomoru, a k vyvraždění.

Během 1. světové války zemřelo 20 milionů lidí. Turci zmasakrovali 1,8 milionů Arménů (masakr=hromadné vraždění, krveprolití). Nacisté zavraždili 6 milionů Židů. V r. 1972 v Burundi (Východní Afrika), kmen *Tutsis* zmasakroval 200 000 příslušníků kmene *Hutus*. V současnosti indonéská vláda vedla genocidní válku proti obyvatelům Východního Timoru (RYAN, 1990).

Institucionální diskriminace se týká programů, politického a institucionálního řádu (systému, uspořádání společnosti), garantovaného institucemi, tj. orgány, resp. souhrnem vztahů mezi lidmi upravenými právními normami, které popírají či odpírají rovná práva, možnosti a příležitosti pro všechny (pro každého) nebo přímo poškozují, ubližují a činí bezprávní, příslušníkům určité skupiny lidí.

Taková forma diskriminace je obvykle méně osobní a záměrná (personální a institucionální), než je tomu v případě subjektivních postojů, tj. atitudinální diskriminace. Může být založena na dlouhé historii nerovnosti, která zasahuje i diskriminaci nelegální a neformální (předpojatost, zaujatost).

(Cf. Institucionální diskriminace = státní, oficiální. Atitudinální diskriminace = lokální, nelegální, neformální.)

Jedním z příkladů institucionální diskriminace je to, co Bunyan BRYANT a Paul MOHAI (1991, str. 4) nazývají **environmentální rasismus**: „Systematické užití institucionálně podložené moci bílých formulovat politická rozhodnutí, která vedou k disproporční (nerovnoměrné) zátěži environmentálních rizik v menšinových komunitách, tj. míra nebezpečí životního prostředí. Tak například, existuje tendence umisťovat toxické odpadní látky do oblastí obývanými nebělošskými populacemi (WILLIAMS, 1987).

Environmentální rasismus je diskriminační, ale nikoliv vždy institucionální. Někdy je toxický odpad uváženě a obezřetně, resp. s rozvahou ukládán na místa či do oblastí, která jsou trvale osídlena, ale u jejichž obyvatel by se dalo jen stěží očekávat, že budou protestovat, protože jsou chudí, bezmocní, neorganizovaní a nevzdělaní. V jiných případech cena pozemků, resp. hodnota realit (nemovitostí) klesá po té, co do těchto oblastí je vyvážen toxický odpad. Bohatí lidé se odtud vystěhovávají a chudší lidé, často etnické menšiny, se naopak přistěhovávají, aby snášeli důsledky života v rizikovém životním prostředí.

Afroameričané a Hispánci v průměru žijí kratší dobu, tj. mají kratší dožitý věk, resp. menší průměrnou délku života, dále větší kojeneckou a dětskou úmrtnost i vyšší procento úkladných vražd než bělošské obyvatelstvo, a to z institucionálních příčin a důvodů: s větší pravděpodobností než běloši budou totiž žít ve zbláčených či ožebračených oblastech s vysokou kriminalitou, s nedostatečnou dostupností zdravotní péče a s nedostatkem pracovních a společenských příležitostí a služeb obecně.

Tyto dnes běžné nedostatky reflektují dlouhodobou historii diskriminace – jak atitudinální (nelegální), tak institucionální (legální).

Jiným příkladem institucionální diskriminace je skutečnost, že společenské a ekonomické proměny (posuny postojů) postihují určité společenské skupiny více než jiné.

Afroameričané utrpěli a byli poškozeni zejména změnou manufakturní ekonomiky, tj. průmyslové (tovární) výroby, v ekonomiku založenou na službách a informačních technologiích.

(Cf. manufaktura=výrobní kooperace založená na dělbě práce a řemeslné technice, první forma velkovýroby). Továrny či závody, kde lidé uplatnili středoškolské vzdělání, aby získali dobře placené zaměstnání (nyní chráněni odbory), se tradičně nacházely ve městech. Nyní se přestěhovaly na předměstí, do industriálních zón, což si pro obyvatele města vyžádalo časově náročné a drahé dojíždění. To se začasťe týkalo i Afroameričanů.

Práce ve službách, které jsou k dispozici srovnatelně vzdělaným lidem v městských oblastech, poskytuje jen poloviční mzdu či plat než práce v dřívějších továrnách, resp. ve výrobě. Řada menšin nemá z proměn americké společnosti stejný prospěch či užitek jako většinové skupiny nebo dokonce i noví přistěhovalci.

ČIPSY V MOZAICE

Ačkoliv multikulturní model je v současné Severní Americe stále více a více nápadný (stále více vystupuje do popředí) a je stále významnější (promínuje), konkurence (soutěž, soupeření) mezi etniky a etnické konflikty jsou právě tak zjevné či očividné (evidentní). Stále více slycháváme o konfliktech mezi novými přistěhovalci (imigranty), jako jsou například Středoameričané nebo Korejci na straně jedné a starousedlými etnickými skupinami, jako Afroameričané, na straně druhé.

Etnický antagonismus (ostrý či nesmiřitelný protiklad) vzplanul v Los Angeles na jaře r. 1992 při bouřích a nepokojích (srocení a výtržnosti), které následovaly po osvobození čtyř bílých policistů, kteří byli postaveni před soud pro (i na videu zaznamenaného) zbití Rodey Kinga. Rozzlobení černoši napadli bělochy, Korejce a Hispánce. Toto násilí vyjádřilo frustraci, tj. zklamání z nezdaru a prohry Afroameričanů, ze ztrát jejich vyhlídek, nadějí a šancí v rozvíjející se americké multikulturní společnosti.

V *New York Times* z 8.5. 1992, tj. těsně po nepokojích v Los Angeles, najdeme, že černoši měl i mnohem více deprimující názor než běloši na vliv imigrantů na jejich život. Pouze 23 % černochů mělo pocit, že mají více příležitostí než noví přistěhovalci, ve srovnání s dvojnásobkem procentních bodů, jako řada bělochů (TONER, 1992).

Jižní část centra Los Angeles, kde se r. 1992 zmiňované bouře, nepokoje a výbuchy násilí převážně odehrály, je etnicky smíšená oblast, většinou využívaná Afroameričany. Černoši se vystěhovali, když následoval příliv Latinoameričanů (tj. přistěhovalci z Latinské Ameriky): Mexičanů a Středoameričanů (přistěhovalci ze Střední Ameriky), tedy převážně nových (čerstvých a především ilegálních) **imigrantů**. Populace Hispánců na jihu centra Los Angeles během jedné dekády (za 10 let, jednoho desetiletí) vzrostla o 119%, zatímco počet černochů vzrostl jen o 17%. Od r. 1992 se osídlení procentuálně změnilo na 45% Hispánců a 48% černochů.

Mnoho majitelů obchodů, krámů a provozoven služeb jsou imigranti z Koreje. Korejské obchody byly během bouří a nepokojů v r. 1992 velmi tvrdě (agresivně) napadány a více než 1/3 podniků a živností, které byly zničeny, patřily Hispáncům. I celá 1/3 lidí, kteří při těchto událostech zahynuli, byli rovněž Hispánci. Tito většinou noví čili čerství přistěhovalci postrádali hlubší kořeny v tomto sídlišti, resp. postrádali vztah ke svým sousedům, a - jako španělsky mluvící - čelili i jazykové bariéře. Rovněž mnoho Korejců mělo s angličtinou potíže.

V interview pro pořad „*Nightline*“ televizní stanice ABC, Korejci mluvili o tom, že černoši je nesnášejí a chovají se k nim nepřátelsky. Jeden z nich vysvětloval: „Do naší kultury nepatří smát se. V Asii lidé, kteří se (pořád) smějí, jsou považováni za „*airheads*“....

Afroameričané, s nimiž byl dělán rozhovor v témž pořadu, si zase stěžovali na nepřátelství Korejců: „Přišli do našeho sousedství a jednájí s námi jako s hovnem, chovají se k nám sprostě, jako z bezcenným, špinavým lidem apod...“

Tyto komentáře naznačují, resp. ukazují nedokonalost či nedostatky multikulturní perspektivy. Etnické skupiny (zde černoši) očekávají od jiných etnických skupin ve stejném národním státě asimilaci v takovém rozsahu, aby se podíleli na národní kultuře (sdíleli ji, resp. k ní přispívali). Komentáře Afroameričanů se dovolávají a citují obecný americký hodnotový systém, který zahrnuje přátelské postoje (přátelkost), otevřenost, vzájemný respekt, zapojení se do společnosti, slušnost a čestnost – „*fair play*“. Černoši z Los Angeles si přáli, aby jejich korejští spoluobčané se chovali (jednali, pracovali, hráli roli) tak, jako běžní Američané – jako dobří sousedé. Považují za samozřejmé, že ti, kteří z nějakého společenství (komunity) profitují (mají prospěch, užitek, zisk), by měli též něco vrátet. Ať je etnické prostředí jakékoliv (původ, výchova, vliv okolí), lidé nemohou doufat, že lze žít v sociální izolaci, bez komunity, z níž berou svoji životaschopnost a živobytí. Musí něco podniknout, nějaké kroky k tomu, aby se adaptovali.

Někteří Afroameričané a několik Korejců, s nimiž TV ABC dělala rozhovor, společně sdělili, že majitelé obchodů ve snaze zlepšit sousedské vztahy si najali jednoho dva místní lidi. Korejci říkali, že by si nemohli dovolit najat někoho jiného než příbuzné. Asijsí imigranti, včetně Korejců, jsou často považováni za „modelovou minoritu“, protože mnozí z nich dosáhli v Severní Americe vzdělání a ekonomického úspěchu. Jedním ze způsobů, jimiž Korejci ve velkoměstě, jako je např. New York nebo Los Angeles, ekonomicky úspěšně prorazili, je právě rodinné podnikání. Členové rodiny pracují společně v malých levných krámech, resp. obchodech smíšeným zbožím (takových, jaké jsou například na jihu centrální části Los Angeles), kde se společně dělí o práci i majetek.

Korejská kultura rovněž zdůrazňuje hodnotu vzdělání: děti, pod dohledem, povzbuzovány a podporovány svými rodiči se dobře učí, pilně studují, aby byly ve škole co nejlepší.

Tyto hodnoty rovněž odpovídají určitým obecným americkým ideálům. Práce a úspěch jsou americké hodnoty, které Koreoameričané uváděli i v TV interview, aby vysvětlovali svoje chování a konání.

Rodinná solidarita je též obecnou americkou hodnotou, ale specifický význam, co je „rodina“ (family) mezi četnými etnickými skupinami kolísá.

Korejci často pocítili, že by nemohli finančně profitovat, kdyby zaměstnávali nečleny rodiny, tj. osoby s nimiž nejsou spřízněni.

Otázkou je, zda takové skupiny mohou prosperovat, tj. hospodářsky prospívat v nějaké zbídačelé multietnické komunitě (jako je např. jih centra Los Angeles), která se nepokouší více přizpůsobit a začlenit do hostitelské společnosti. Poskytování ekonomických služeb není dostatečné bez úsilí, které ukazuje snahu dosáhnout sociální akceptace (přijetí či začlenění do společnosti). Jinak kupci či maloobchodníci – a to jakékoliv etnické skupiny – budou stále vystavováni či budou muset čelit přezírání a bojkotu, resp. jiným **nivelačním mechanismům** (uvádění na stejnou, často i nižší úroveň). Tento termín se vztahuje k zákazníkům (klientele) nebo společenskému jednání či počínání, které vede ke zmenšování majetkových rozdílů a dobré až vynikající jedince sráží zpět, do jedné linie norem dané společnosti (vyčnávající sráží).

Nivelační mechanismy se vyjevují (emergují, vynořují se z hlubin), když se ukazuje solidarita komunity a ekonomická stejnost – zejména chudoba, bída a nedostatek a někteří jedinci začínají profitovat nebo utrácet více než jiní. (Cf. Kdo příliš vystrkuje hlavu, musí být ze závisti zase „srovnán do latě“.)

Nivelační mechanismy vedou ke znechucení, resp. berou chuť, berou odvahu či srážejí, zastrahují a odrazují lidi od překonávání sobě rovných, tj. snahy být lepší než lidé stejné počáteční kvality, a trestají až přímo ničí ty, kteří to dělají, a srážejí je tak zpět do průměru.

Takové mechanismy, podle Max WEBERa (1904/1958) byly běžné i v evropských venkovských (selských) komunitách, před tím, než došlo k nástupu a vzrůstu kapitalismu. Venkované (zemědělci, sedláci), jak uváděl WEBER, pracovali usilovně právě jen tolik, aby uspokojili své bezprostřední potřeby. Potom toho nechají, přestanou se příliš snažit, a nedůvěřují lidem, kteří (podle nich) zbytečně pracují více než jiní. Individualismus (zdůrazňující osobnost, jedince, zájem jednotlivce nad zájmem společnosti), provázející kapitalismus, překonal kolektivismus (zdůrazňující přednost kolektivu, tj. skupiny lidí společných zájmů) venkovanů, resp. sedlácké komunity, v níž pomluvy, klevety, drby, a jiné společenské tlaky přiváděly ty "vyčnávající" zpět k průměru. (Cf. zařadit se, "držet hubu a krok" apod.)

Antropolog George FOSTER (1965) zdůrazňuje význam nivelizačních mechanismů v „klasických“ venkovských společnostech po celém světě. Podle FOSTERA, venkované mají "ideu omezeného zisku" (image of limited good), podle které všechny hodnotné věci jsou omezené či konečné. Berou celkové množství (výše, rozsah, míra) zdraví, bohatství či majetku, cti nebo úspěchu, přístupné a dosažitelné pro členy dané komunity, které jsou konečné a omezené. To znamená, že jeden může vyniknout, být lepší (excelovat) jen na úkor druhých. Jedinou výjimkou je štěstí (šťěstěna, náhodná příznivá shoda okolností), když jasně a nepochybně přichází zvenčí (například příležitostná práce, výdělek nebo loterie) a jediné, když

plody takového úspěchu užívají se všemi ostatními. Úspěšní lidé čelí ostrakismu (projevy vylučující někoho z nějaké činnosti) právě prostřednictvím nivelizačních mechanismů.

Nivelizační mechanismy nebyly zjištěny pouze u venkovanů, resp. venkovských komunit, ale též u řady dalších společností, které antropologové studovali. (Nepokoje a výtržnosti v Los Angeles r. 1992 ukázaly, že nivelizační mechanismy nepřestaly fungovat ani ve městech společensky rozvrstvené a multietnické Ameriky.)

DŮSLEDKY ÚTLAKU

(Aftermaths of Oppression)

(Nepříznivé následky, výsledky, důsledky, dozvuky, plody; oprese=útlak, útisk, deptání apod.)

Podporou a podnětem (hnací síla, motor, pohonná látka, palivo) etnických konfliktů jsou takové formy diskriminace jako nucená asimilace, etnocida a kulturní kolonialismus.

Dominantní skupina se může pokoušet likvidovat kulturu jiných etnických skupin (**etnocida**), nebo nutit či vnučovat, přijmout, resp. převzít (adoptovat) kulturu dominantní (**nucená asimilace**).

Mnoho zemí trestalo, pokutovalo nebo přímo zakazovalo jazyk či zvyky nějaké etnické skupiny.

(Poznámka: diskriminace=rozlišování a s ním spojené poškozování práv určité kategorie osob pro třídní nebo společenské postavení, národnost, rasu, náboženství, pohlaví, věk politické názory, etnikum... apod.)

Příkladem nucené asimilace může být protibaskická kampaň, kterou diktátor Francisco FRANCO (vládl 1939 – 1975) vedl ve Španělsku. FRANCO zakázal baskické knihy, noviny, časopisy, znaky a vlajky, kázání i přednášky, dokonce i náhrobky a pokutoval užívání baskického jazyka ve školách. Jeho politika vedla ke vzniku baskických teroristických skupin a vyhrotila („štvát jako ostruhami“) silné nacionální cítění a sentiment Basků. (Cf. sentiment=stanoviska, názory, idea - přecitlivělost, rozcitlivělost; resentment=citový vztah založený na pocitu utrpěné křivdy, staré nenávisti apod.)

Odpor (resistance, vzdor, odboj) proti nucené asimilaci může vyvrcholit (kulminovat) v politice (taktika, metoda, plán) expulze, tj. vyhnání či vypuzení, jak může například ilustrovat případ Bulharska. Od r. 1984 turecky mluvící islámské obyvatelstvo (turecká menšina) – celých 10% národní populace – bylo vystaveno násilné bulgarizaci. Zavíraly se mešity, zakazovaly se ohlášky v turečtině, národní/lidové kroje, tisk a dovoz Koránu, islámský pohřební ritus a obřizka (RYAN, 1990, str. 7). Když se Turci postavili těmto opatřením na odpor, vláda začala konfiskovat jejich půdu (konfiskace=zabavení jmění úředním opatřením) a vyhánět jejich vůdce ze země.

Politika **etnické expulze** (vyhnání) má za cíl (usiluje, zamýšlí, plánuje) odstranit (vystěhovat, odsunout, vyhnat) ze země, a tím vymýtit takové skupiny obyvatelstva, které jsou kulturně markantně odlišné.

Existuje mnoho příkladů: Například, Bosna a Hercegovina v r. 1992. Uganda vyhnala 74 000 Asiátů v r. 1992. Neofašistické strany a hnutí v soudobé Západní Evropě obhajují, resp. se zasazují o "repatriaci" (navrácení, dopravení zpět do vlasti), tj. „*je facto*“ vyhnání zahraničních dělníků, tzv. "gastarbeitřů" (osoby pracující v zemi s jinou národností, přistěhovalí námezdní dělníci, imigranti). Jsou to např. lidé ze Západní Indie v Anglii, Alžíráné ve Francii, Turci v Německu (RYAN, 1990).

Politika expulze (vyhnanectví) vytváří **běžence** (uprchlíky, utečence, emigranty), tj. lidi (jedince), kteří byli nuceni či donuceni opustit svou zemi (nedobrovolní či nechtění utečenci), nebo ti, kteří se rozhodli opustit svou zemi sami (dobrovolní utečenci), aby unikli perzekuci čili pronásledování, nebo, aby unikli válce. Například, palestinští utečenci se po arabsko-izraelských válkách (1948 a 1967) uchýlili do utečeneckých táborů v Egyptě, Jordánsku a Libanonu.

Kolonialismus je jiná forma oprese (potlačování=útlak, útlak, resp. ničit, deptat, vyčerpat...), týkající se politické, sociální a kulturní nadvlády nad územím čili teritoriem a jeho obyvateli vnější silou po dlouhou dobu (DELL, 1981).

Britská a francouzská koloniální říše (impéria), jsou útvary dobře známé jako příklady kolonialismu, ale tento termín můžeme použít i na Sovětské impérium (dříve známé jako „Druhý svět“).

Užití označení „První svět“, „Druhý svět“ a „Třetí svět“ je obvyklý způsob kategorizace (třídění podle nějakého společného znaku) národů či států, které budou uvedeny v dalším. „První svět“: tím máme na mysli "demokratický Západ" – tradičně pojímaný jako opak k "Druhému světu", kde vládl komunismus. Do Prvního světa patří: Kanada, Spojené státy, Západní Evropa, Japonsko, Austrálie a Nový Zéland.

„Druhý svět“: tím se míní státy Varšavské smlouvy, včetně bývalého Sovětského svazu, socialistické a bývalé socialistické státy Východní Evropy a Asie.

„Třetí svět“: podle této klasifikace jej tvoří tzv. "méně vyvinuté země".

„Čtvrtý svět“: někteří autoři takto klasifikují nejchudší země. Tento pojem může například odlišit Bangladéš (IV. svět) od Indie (III. svět).

Hranice násilím zavedené kolonialismem často neodrážely dřívější kulturní jednotky. V řadě zemí koloniální státní struktura vedla ve svých důsledcích k etnickým střetům. Tak například, přes 1 000 000 Hindů a muslimů bylo vyvražďeno za násilí, které doprovázelo rozdělení indického subkontinentu na Indii a Pákistán. Problémy mezi Araby a Židy začaly během období britského mandátu. (Poznámka: po 1. světové válce byla Palestina mandátním územím Velké Británie; poručenské právo vítězných mocností nad dřívějšími koloniemi poražených mocností.)

Etnické problémy v méně vyvinutých zemích se rychle množily od začátku 60. let, kdy dekolonizace (odstraňování kolonialismu a jeho následků) dosáhla vrcholu. Tehdy byly kruté

etnické konflikty v Zaire, Nigérii, Bangladéši, Súdánu, Indii, Srí Lance, Iráku, Etiopii, Ugandě, Libanonu a na Kypru. Jen málo z nich bylo uspokojivě vyřešeno!

Podobně jako jiné koloniální mocnosti, i Sovětský svaz politicky potlačoval na desetiletí etnické nálady (exprese), včetně potenciálních i aktuálních konfliktů.

Multikulturalismus možná mohl vzrůstat ve Spojených státech a Kanadě, ale opak se odehrával v desintegrovaném (rozpadlém) „Druhém světě“, kde etnické skupiny (národnosti) chtěly své vlastní národní státy. Rozkvět etnického citění (atmosféra či ovzduší vášní, vzrušení, roztrpčení...) a přímých konfliktů, jak dokládá a znázorňuje (ilustruje) rozpadlé sovětské impérium, a léta politických represí a ideologie představuje selhání „společného základu“ pro trvalou jednotu.

Kulturní kolonialismus se vztahuje k vnitřní dominanci (převaha, nadvláda, rozhodující vliv) jedné skupiny a její kultury nad jinými. Jedinečným příkladem je dominance Rusů, ruštiny, ruské kultury a komunistické ideologie nad celou bývalou Sovětskou říší (impériem). Dominantní kultura se sama stává kulturou oficiální. To se odráží a projevuje ve školách, médiích, ve veřejném životě. Pod sovětskou nadvládou měly etnické menšiny velmi omezený vliv, resp. velmi omezené možnosti řídit či ovlivňovat vlastní záležitosti v republikách a oblastech kontrolovaných či řízených z Moskvy. Všechny republiky a jejich obyvatelé měly být sjednoceny jednotným „socialistickým internacionalismem“ (jednota myšlení a tužby). Jednou z běžných metod kulturního kolonialismu je zaplavit etnicky specifické oblasti přílivem členů dominantní etnické skupiny. Tak například, v bývalém Sovětském svazu etnicky ruští kolonisté (Rusové) byli vysíláni do mnoha oblastí, jako je například Tádžikistán, aby zeslabili a omezili soudržnost a vliv místních lidí. Tádžikistán je malý a chudý stát (dřívější sovětská republika) ve Střední Asii, blízko Afgánistánu, s 5 miliony obyvatel. V Tádžikistánu, jak je ostatně ve střední Asii běžné, je většina obyvatel muslimského vyznání. Islám, jako alternativní (založený na jiné možnosti) způsob organizace, resp. uspořádání duchovního, náboženského a společenského života, byl nahrazen ideologií sovětského komunismu. To přineslo na více než 70 let oficiální ateismus (programové odmítání náboženství) a aktivní potlačování náboženství. Sovětská nadvláda omezovala islámské učení a bohoslužby (pobožnosti, náboženské praktiky a úkony), ničily se mešity nebo se přestavovaly (adaptovaly) na něco jiného. Úřady bránily náboženským praktikám a zastrašovaly mládež, ale nebránily starým lidem a nechaly je pro ně. Nicméně, islám byl učen a praktikován doma, okolo kuchyňského stolu, a proto byl nazýván „kuchyňským islámem“ (Kitchen Islam). Nyní, když Rusové Tádžikistán opustili, síla, moc a vliv ruské kultury i jejich jazyka klesá a ustupuje. Islámský vliv vzrůstá. Ženy si začaly zakrývat své končetiny (paže a nohy) a hlavu. Stále více a více lidí mluví a modlí se tádžickým jazykem, blízkým perštině, jímž se mluví v Iránu (ERLANGER, 1992).

Tzv. “Společenství nezávislých států“ je všechno, co ze Sovětského svazu zbylo. V tomto seskupení nových států, etnické skupiny (národnosti), jako jsou například Tádžikové, usilují o oddělení a ustavení samostatných a životaschopných národních států, schopných dalšího rozvoje, které budou založeny na tradičních kulturních hranicích. Tato oslava etnické autonomie (samospráva, svézákonnost, nezávislost) je pochopitelnou reakcí na léta, kdy Sovětský svaz potlačoval diverzitu (rozmanitost a různorodost) národní, jazykovou i náboženskou.

Což je – tak nepochybně, jako globalizace a transnacionalismus – trendem konce dvacátého století.